

Nr 96

Av herrar Nilsson i Gävle och Holmberg, om utredning i syfte att överföra hyreshus i samhällelig ägo.

(Lika lydande med motion nr 79 i Första kammaren)

Bostadsfrågan i vidsträckt bemärkelse rymmer många och stora problem: den alltjämt omfattande bostadsbristen, de höga hyrorna, bostadslånepolitiken, räntesubventionering av olika slag, statliga och kommunala familjebostadsbidrag, bostadsförmedlingsverksamheten, markfrågor, saneringen av det äldre bostadsbeståndet etc.

Den sociala betydelsen av en tillfredsställande lösning av bostadsfrågan behöver i detta sammanhang inte närmare framhållas. Inte heller de uppenbara sociala vådorna i det förhållandet att massor av människor, också många barnfamiljer och inte minst de unga människor som önskar bilda familj och sätta bo, får vänta i årtal i en bostadskö för att sedan i många fall på grund av de höga hyrorna inte ha råd att ta emot en erbjuden bostad när deras tur äntligen kommer.

Samhällets ansvar för bostadsfrågans lösning är stadgad i lag genom den särskilda lag om kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen, som redan för många år sedan antogs av riksdagen. Det kommer också till uttryck i åläggandet att kommunerna från och med i år på försök skall upprätta årliga, s. k. rullande femårsplaner i syfte att åstadkomma en mera ändamålsenlig planering. Att det sedan mer än tjugo år tillbaka råder stor bostadsbrist, framför allt i de större städerna och tätorterna, visar att hela det komplex av olika statliga och kommunala åtgärder än i ena än i andra riktningen, som vidtagits under årens lopp, uppenbarligen varit otillräckliga för att åstadkomma en bestående lösning av bostadsfrågan. Att det samtidigt skett en höjning av bostadsstandarden, så att många familjer nu inte bor så trångt eller omodernt som tidigare, är en klen tröst för de bostadslösa eller dem som ännu bor under miserabla förhållanden. Att hyrorna stigit i höjden, så att de för många ter sig oöverkomliga, är också ett uttryck för att den samhälleliga bostadspolitiken hittills varit otillräcklig.

De förutsedda förbättringarna av familjebostadsbidragen utgör enligt vår mening inte heller någon bestående lösning, även om förbättrat familjebostadsstöd av detta slag måste finnas i avvaktan på genomförandet av en samhällelig bostadspolitik av helt annat slag.

Vi anser det nödvändigt att nu på allvar ta upp till diskussion frågan om att med ett djärvare grepp lösa bostadsproblemet. Utgångspunkten bör därvid vara, att bostadsfrågan är en social och samhällelig fråga och att det är absurt att enskilda fastighetsägare skall ha inflytande över och även

möjligheter att profitera på människors elementära behov att ha någonstans att bo för att kunna existera och ge sitt bidrag till den fortsatta samhällsliga utvecklingen.

För tjugo år sedan antogs *Arbetarrörelsens efterkrigsprogram*, ett handlingsprogram utarbetat av representanter för Socialdemokratiska arbetarpartiet, Landsorganisationen, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och Socialdemokratiska ungdomsförbundet och till vars väsentliga förslag även Sveriges kommunistiska parti anslöt sig. I detta program, som sålunda omfattades av hela arbetarrörelsen i vårt land och senare blev regeringsprogram, behandlades också bostadsfrågan. Det framhölls, vilket är naturligt, att det i första hand gällde att häva bostadsbristen, något som — enligt vad vi ovan anfört — dock inte lyckats med hittillsvarande åtgärder. I programmet (nr 20 av de 27 punkterna) ställdes emellertid också det mera långsiktiga, principiella kravet att *gradvis överföra tomtmark och hyreshus i kommunal ägo*. I motiveringen till detta krav anföres ovederläggliga argument för att bostadsförsörjningen och standardhöjningen på detta område endast kan ske genom planmässiga, samhällsliga åtgärder. I frågan om saneringen av det gamla, omoderna bostadsbeståndet säges exempelvis:

En stor svårighet i detta saneringsarbete vållas genom bostadsbeståndets splittring på flera ägare. Vore bostadsbeståndet i städernas inre, saneringsmogna delar i samhällets ägo, skulle förnyelsen kunna försiggå på ett väsentligt enklare och mera effektivt sätt. Kostnaderna blir också större därför att enskilda ägare — av vilka flera nyligen köpt sina fastigheter — måste ersättas, när samhället beordrar rivning av äldre bebyggelse, som inte längre motsvarar moderna stadsplanetekniska krav, men som kan ha ett av spekulatören uppdrivet högt kapitalvärde. *Det blir därför i längden nödvändigt, att beståndet av privatägda hyreshus gradvis överföres i samhällets ägo, och likaså, att tomtmarken kommunaliseras och lägges under tomträtt.* Därmed undviks också, att framtida tomtvärdestegringar ger anledning till oförtjänta inkomster åt enskilda. (Ovanstående kurs. gjord i programmet.)

Det som här säges om hyreshusens, flerfamiljshusens överförande i samhällets ägo — förslaget gäller självfallet inte egnahem eller småfamiljshus för en eller två familjer — är inte bara tillämpligt för städer utan för tätorter över huvud taget. Ett genomförande av detta krav skulle heller inte endast underlätta saneringsarbetet utan på ett radikalt sätt ändra förutsättningarna för att tillfredsställande lösa bostadsfrågan. Många nu komplicerade problem skulle i hög grad förenklas. En sammanfattning utan att ingå på detaljer:

1. Markfrågorna, då det gäller bostadsbebyggelse, skulle inte vålla samma svårigheter som nu. Den hittills olösta frågan om att enskilda inte skall få berika sig på oförtjänt markvärdestegring skulle lösas. Tomtjobberi och markspekulation, som nu bidrar till att driva hyrorna i höjden, skulle omöjliggöras.

2. Saneringen av det äldre bostadsbeståndet skulle, på sätt som framgår av det ovan anförda citatet, i hög grad underlättas, och en snabbare höjning av bostadsstandarden skulle därmed kunna genomföras.

3. Det omfattande och ofta invecklade, praktiskt taget varje år ändrade systemet med olika former av bostadslån och räntesubventioner skulle kunna avskaffas eller förenklas till enkla låneformer för kommunerna.

4. Bostadsförmedlingsverksamheten skulle effektiviseras genom att kommunala bostadsförmedlingar skulle förfoga över hela hyreshusbeståndet och inte som nu endast en mindre del. Svartabörsjobberi med lägenhetsöverlåtelser och spekulationsaffärer med insatslägenheter skulle kunna förhindras.

5. Sist och inte minst skulle hyresfrågan kunna lösas på ett rationellt sätt, varigenom olika former av bostadssubventionering för barnfamiljer, pensionärer, ensamstående mödrar o. d. skulle kunna ersättas med en helt ny och enklare metod för hyressättningen, mera rättvis för alla kategorier.

Det skulle, kort uttryckt, vara möjligt att genomföra en för ett demokratiskt samhälle enkel och rättvis princip: *Bostad efter behov — hyra efter förmåga!*

I vilken takt och under vilka former flerfamiljshusen kan överföras i kommunal ägo måste givetvis bli föremål för närmare utredning. Likaså bör frågan utredas om vilka ekonomiska åtgärder som måste vidtagas från statens sida för att bereda kommunerna möjlighet att övertaga dessa hus. Ekonomiskt synes åtgärder av detta slag inte behöva bli avskräckande, då flertalet hyreshus är intecknade och belånade. Även om gällande lagstiftning redan nu synes möjliggöra expropriation även med den rationella bostadsförsörjningens ordnande som motivering, bör en utredning samtidigt föranstalta om översyn av lagstiftningen och föreslå eventuellt nödvändiga ändringar för att underlätta de föreslagna åtgärderna.

Med hänvisning till vad som anförts föreslår vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att en utredning snarast möjligt göres i syfte att i samhällelig ägo överföra hyreshus och tillhörande tomtmark.

Stockholm i januari 1963

Henning Nilsson

Helmer Holmberg